

פול ה. באק: הפטריוטיות החדשה

שלושים שנה לאחר כניעת צבאות הדרום באפואמאטוקס [8.4.1865] לא נותר ניגוד בסיסי בין שאיפות הצפון והדרום. העם של ארצות-הברית היה סוף-סוף אומה בעלת אינטרסים משולבים ורגשות מאוחדים. למרות החילוקים במסורות העבר והמשך הניגודים בין האזורים נשען מבנה החברה בצפון ובדרום כאחד על אותם יסודות בקירוב. ההשפעות שקבעו וגיבשו את גורל האומה פעלו פעולתן באותו תוקף בשני חלקי הארץ. השילוב שבא בעקב התלות הכלכלית הכריע כליל את המגמות הפארטי-קולריסטיות. תכניות להתקדמות חברתית וכלכלית באו על הגדרתן במונחים שנתקבלו על דעתם של אנשי הדרום והצפון כאחד. זכרונות העבר נארגו למטווה של רגש לאומי שפרר לו מתוך הריבות משכבר אותם מעשים של גבורה הדדית שנתגו מקום לגאווה על הישגי ההווה והבטחות העתיד. התמורות המופלאות שחלו בתוך פרק-הזמן הקצר של ימי דור אחד יצרו סולידאריות לאומית שלא נודעה כמוה בחיים האמרי-קאיים קודם-לכן. איחודה המחודש של האומה היה עובדה.

עדות לשיעור היענותו של הדרום לזרמים הדינאמיים שבחיים הלאומיים נמצאה בהשתתפותו בתחייה החינוכית של העשורים האחרונים למאה. הארץ שבה והתקדשה לאמונה בחינוך כגורם בעיצוב הכוחות המורכבים של החיים המודרניים. מרץ והון הושקעו ביתר-שאת בתנועה שחוללה שיפורים בכל חלקיה של מערכת-החינוך, החל בבית-הספר היסודי וגמור באוניברסיטה. בדרום היתה ההתקדמות אטית הרבה יותר מאשר בצפון. העוני, דלילות האוכלוסיה ומחירה היקר של מערכת-החינוך דו-גזעית גרמו שבת-הספר לא היו מספיקים והאנשים לא היו מחונכים די-הצורך. בכל-זאת, מן הימים בהם העמיד תומאס ג'פרסון את החינוך הציבורי כעקרון-אב לאמריקניזם לא תבעו מנהיגי הדרום—בין פוליטיקאים ובין זולתם—בעקשנות כה רבה את הגשמת "האידיאל האמריקאי" של חינוך-לכל. זאת ועוד: אף כי עדיין רב היה הפיגור, הונחו היסודות להצלחה בעתיד. בתום המאה שוב לא היה החינוך הדרומי בגדר חטיבה אשר לה אידיאלים בסיסיים ותכניות מקיפות המיוחדות אך לה. הדרום היה חלק ממערכת-החינוך הלאומית הכללית.

האמונה המשותפת והמטרות המשותפות איפשרו הבנה משותפת ומאמץ משותף בין חלקי הארץ. המאבק לבתי-ספר משופרים במדינות הדרום היה אפוס אמריקאי טיפוסי שהקביל לנסיגום של יישובים במזרח ובמערב. אנשי הצפון, שהיטב ידעו במה דברים אמורים, הנקל היה להם להבין את התנועה הדרומית ולהשתתף בה. כה הרבה מרץ, זמן, מחשבה וכסף השקיע הצפון במאמץ לשפר את החינוך הדרומי עד שבדין מתארים את התנועה כ"פרשת-מעשה של שיתוף-פעולה בין מנהיגים צפוניים ודרומיים". בהזדמנויות רבות נועדו יחד אנשים מכל קצות הארץ לדיון

ממצה וגלוי-לב בבעיות חינוכיות. כתב-העת אמלאנטה קונפטיטיוז'ון קבע ב-1889 כי "אנשים מן הצפון השקיעו בחינוך גבוה לכושים באטלאנטה לבדה יותר כסף ממה שהקצו שש מדינות דרומיות כלשהן לחינוך גבוה לנערים לבנים. הכנסיה-המיתודיסטית-הצפונית לבדה מוציאה בדרום יותר כסף להשכלה גבוהה ממה שנותנת כל מדינות הדרום יחד לקולגים שלהן". אפשר שהגזים הקונפטיטיוז'ון. אבל הפילאנתרופיה הצפונית—בפרט הכנסיה הקונגריגאציונית והכנסיה-המיתודיסטית-הצפונית, וכן קרן ג'ון פ. סלייטר, שנוסדה ב-1882—עדיין נשאה בעיקר הנטל של החינוך הכושי. אפילו קולגים לבנים בדרום, כפי שהעידו הקולגים של ונדרבילט, טולין ואמורי, תלויים היו במידה רבה בתמיכה כספית מן הצפון. שני האנשים הפעילים ביותר בשדה החינוך הדרומי היו ג'. ל. מ. קארי, איש דרומי ששימש סוכן כללי של קרן-פיבודי-לחינוך, וא. ד. מאיו, איש צפוני שב-1880 פתח ב"שליחות של חינוך בדרום", שליחות שהיתה ממושכת ורבת-ערך. טיבה הזוהה של מלאכתם מלמדנו על אותו תואם במחשבה ובמעשה שקיים היה בין חלקי הארץ השונים בנושא החינוך.

"פרשת-המעשה של שיתוף-הפעולה" הגיעה לשיאה הטבעי בשורה של ועידות שנתיות לענייני החינוך בדרום שהחלו ב-1898 בקייפון-ספרינגס, מערב-וירג'יניה. מנהיגים גדולים משני חלקי הארץ השתתפו בפגישות אלו שבהן נדונו בעיות במלואן וגובשו תכניות. בעקב הוועידות אורגנו מועצת-החינוך-הדרומית ב-1901 ומועצת-החינוך-הכללית ב-1902, שני גופים אשר בשנים שלאחר-כך עתידים היו לחולל גדולות בדרום. האנשים שלקחו חבל בעבודה הזאת—ר. צ'. אוגדן, ג'. פ. פיבודי, אלברט שו, ד. צ'. גילמן, ר. א. מקאייבר, א. א. אולדרמן, ו. ה. פינג, ג'. ד. רוקפלר-הפן ואחרים—סימלו את הפטריוטיות החדשה שהביאה לידי "שיזור מוחות ומיגת לבבות"¹.

במובן עמוק הרבה יותר אי-אפשר היה להפריד את האינטרסים הכלכליים של הדרום מן האינטרסים של הארץ בכללותה. ברקע של החיים הלאומיים פעלו הרבה השפעות פרזואיות שריתכו יחד את השטחים העצומים והגיוונים האזוריים של ארצות-הברית. הנשמות הרומנטיות שעדיין התעקשו לגרוס כי הצפוניים והדרומיים הם בחזקת שני עמים שנקודות החילוק שביניהם מרובות על נקודות-הדמיון נוטות היו להתעלם מגורמים פשוטים כגון היעדרן של חומות-מכס, האהידות של שיטות העסקים והאתיקה העסקית, קלות התובלה והתחבורה, האחדה של הפרסומת, קלות זרימתו של האשראי והיקפן הרחב של ההשקעות, אחידות המטבע והמידות והמשקולות, חופש-התנועה של סוכני-מסחר הצריכים לדבר רק לשון אחת ולספק טעמים דומים, וההסכמה השוררת בכל האזורים באשר למטרותיו הרצויות של איש-העסקים. אף-על-פי-כן הרי תופעות אלו הן שהיו ההשפעות התקיפות ביותר של אותם ימים. בצירופן הביאו לידי הלאמת העסקים שהקיפו את הדרום לא-פחות משהקיפו את הצפון והמערב.²

התעשייה הדרומית על כל צדדיה העידה על התלות המשולבת של הפעילות הכלכלית. אם גידלו מגדלי-הסוכר של לואיזיאנה יכול השווה מיליונים בכל שנה, היה הכסף מוצא סמוך לקבלתו ומחלחל לתוך כל מדינה של ארצות-הברית—לקנטאקי ומיסורי תמורת פרדים, לפנסילבניה תמורת נפט ופחם, לאיובה וקנטו תמורת שיבולת-שועל, תירס ומספוא, למינסוטה ולדאקוטה הצפונת והדרומית תמורת חטים, לאילינוי תמורת בשר, לוויסקונסין תמורת חמאה, חלב וגבינה, לאוהאיו ואילינוי תמורת קרונות, מרכבות ומכשירים חקלאיים, למסצ'וסטס תמורת נעליים, ולניו-יורק ופנסילבניה תמורת הלבשה.⁸ שמונה ביליוני הדולרים שקיבל הדרום בעד יכול הכותן שלו בשנים מ-1865 עד 1900 היה בהם משום הסבר חלקי להבראתו המהירה. אך היתה להם גם השפעה בלתי-אמצעית על צמיחתם של מרכזי-כספים בניו-יורק ופילאדלפיה, והם העסיקו כהלכה הרבה בתי-חרושת בניו-אינגלנד והרבה משקים במערב התיכון בייצור סחורות ומוזונות לצרכיו של הדרום.⁴ אפילו איתורם של בתי-חרושת לכותן בפימאנט [מזרח ארה"ב] יצר חוליות-חיבור חשובות לא-פחות מן התחרות בין שני חלקי הארץ, שזכתה לפירסום רב יותר. זרימת ההון מגיני-אינגלנד לדרום אחרי 1890 לא נשאה עמה חורבן לתעשייה בחלק הישן יותר. פירושה היה התמחות-יתר שבמסגרתה יהיו מפעלים הנמצאים באותה בעלות מיצרים בדרום מוצרים שאינם דומים למוצרים שבצפון. הנה כך אפשר לראות באוגוסטה השלמה לגיני-בדפורד ובשארלוט השלמה ללוואל. כפי שציין אחד המשקיפים, "פנסילבניה יורדת בתחום הכותן, אבל אם התחרות של צפון-קארולינה משתקת את הפלכים שלה, הרי החוטים הרפים של אותה מדינה מספקים תעסוקה לגולי הטריקו שלה".⁹ ושוב, "הסדינים והבדים המודפסים של הדרום נצרכים בבתיים בצפון וחוטים דרומיים נטווים בגולים פנסילבניים ומהם עושים מוצרי-טריקו בניו-יורק ופנסילבניה".¹⁰ הופיע ענף תעסוקה חדש, מתווכים בין שני חלקי הארץ, ולא יאנקי ודרומי אחד בלבד מצאו להם עיסוק מכניס רווחים בשבתם במועצות ההנהלה של מפעלי כותן בצפון ובדרום.⁷

עוד ענפים הוכיחו אף הם כי המורכבות והגיוון מביאים לידי זיקה הדוקה יותר אל שאר חלקי הארץ. סיפור הברזל והפלדה במחוז בירמינגם-צ'אטאנוגה הפך להיות פרשת-מעשה של שילוב גובר-והולך שסופו היבלעות בתאגידים העצומים שמרכזיהם נמצאו בפיטסבורג.⁸ במפעלי הטבק היתה המגמה לריכוז הבעלות וליצירת אחד הטרוסטים הגדולים ביותר שבארץ, שבו מילא את התפקיד השליטי האיש העשיר ביותר בדרום, ג'יימס ביוקנן דיוק.⁹ בכל מקום ברחבי הדרום ניפרת היתה השפעת השווקים הגדלים והמגעיים המתרחבים. רשת הרכבות התפשטה, ועל-ידי איחודי אינטרסים גדולים קמו בתוך כך מספר מערכות גדולות שהעניקו יציבות וקביעות לרשת התובלה של הדרום.¹⁰ פעילות בית-הבנק של ג'. פ. מורגן העידה על קליטתו של הדרום בכלכלה הלאומית והוא הדין בהתפשטותן של חנויות-שרשרת שלמראה הארכיטקטורה שלהן, זו של החזית האדומה, ידע האמריקאי כי בתוך שלו הוא שרוי במובייל ובדאלס לא-פחות מאשר בסאקראטו, די-מוינז והארטפורד.

הדרום נשאר חקלאי ביסודו, והחקלאות היתה נתונה במשבר רציני משך כל שנות ה-90. ואולם במובן זה היו סבלותיו של הדרום סבלותיה של האומה בכללותה. הירידה במחירים, אי-ההתאמה בייצור, האשראי החקלאי הלקוי ודמי-החכירה המאמירים היו במובן-מה בעיות שקירבו חקלאים מכל חלקי הארץ במסגרת של שותפות-אינטרסים.¹¹ יתר על כן, צעדי קידמה חשובים ננקטו בחינוך החקלאי, ורובם נעשו מתוך תיאום עם השפעות צפוניות. רבת-משמעות באותה מידה היתה התפשטותם של כתיבי-עת חקלאיים מן הדרום וחילופי מאמרים עם כתיבי-העת של המערב התיכון.¹²

קו חשוב חדש במצב החקלאות היה ההתפתחות של משקי-גן שתוצרתם יעודה למכירה בשוקי הצפון. השינויים בהרגלי התזונה של האומה, הסתעפות שלוחות התובלה, המצאת קרון-הקירור, ועונת גידול שהוארכה—כל אלה בצירופם העניקו לדרום תעשייה מכניסית-רווחים שאיחדה אותו אינטימית יותר עם הצפון. אזור הירקות והפירות התפשט לאורך החוף מן החוף המזרחי של מרילנד ווירג'יניה על-פני קארוליינה הצפונית והדרומית בואכה פלורידה ומשם לאורך מפרץ-מקסיקו אל טקסאס. בולטימור, נורפולק, וילמינגטון, צ'ארלסטון, סאוואנה, מז'בייל וגאלוסטון היו בין הערים שעשו חיל כמרכזי שיווק ומשלוח של תוצרת זו. מחוזות שונים התמחו בירקות, תפוחי-אדמה, בצלים, בטנים, תות-שדה, אפרסקים, הדורים ומילונים. עד 1900 כבר נעשה הדרום "גינת-השוק של הצפון", ונוצר קשר כלכלי חדש בין שני חלקי הארץ.¹³

מחוץ לתנועתם של אנשי-עסקים, נשארה התנועה בין שני חלקי הארץ בעיקר ענין של נסיעה דרומה לשם בריאות ונופש. יותר ויותר נהרו הבריות אל גאות-החורף של החוף האטלנטי הדרומי. פלורידה התפתחה במהירות כה גדולה עד שהמספר הגדול של מבקרים עשירים ובני המעמד הבינוני שביקשו מדי-שנה תענוגות ובידור באקלימה הטרופי-למחצה שינה עד היסוד את חייה החברתיים, המדיניים והכלכליים. מצד שני, לא זכו להצלחה מרובה המאמצים הנמשכים של חברות-הרכבות והמוסדות המדינתיים והמקומיים למשוך מתישבים לאזורים החקלאיים של הדרום.¹⁴ המיפקד של 1900 אמנם הצביע על אחוז גדול יותר של חדשים מקרוב-באו מאשר המיפקד של 1890, אבל המספרים היו בטלים-בששים בהשוואה למספר המהגרים שהתישבו בצפון ובמערב ולמספר הדרומיים שנמשכו ובאו אל הפרכים המרכזיים שבצפון-מזרח ובמערב התיכון.¹⁵ בכל-זאת אפשר לומר שהצפוניים שמצאו את פרנסתם בדרום כאנשי-עסקים ומרצים בקולגים השפעתם גדולה היתה יותר ממספרם, ובתוך כך לא מצאו הדרומיים שום דלת סגורה בפניהם בצפון. היאגקים בדרום התאימו עצמם ברובם הגדול למנהגי המקום. אבל בצפון היתה גאוותו של איש-הדרום על מוצאו נחשבת לו לזכות. הייחוס הדרומי היה, לכל הפחות, בגדר נכס חברתי שמעטים היו הדרומיים שגרו בצפון ולא העריכוהו.

בדיקה של הדרום ב-1898 עדיין תציג לפנינו עם חקלאי ברובו המכריע השוכן בארץ שיישובה דליל-ביחס. אחוז עצום מן האוכלוסיה היה שרוי בעוני ובבידוד. כל

המדדים של עושר ותרבות גילו כי מדינות הדרום נמצאות מתחת לממוצע של ארצות-הברית בכללה. ההתקדמות התבטאה בעיקרה בשטחים אחרים שמחוץ לחקלאות. הדרום המתקדם עמד בניגוד בוטה לדרום בו מתבזבזים כוחות חברתיים והמנהגים אינם משתנים. שום עובר-אורח לא היה יכול שלא להבחין בניגודים שבתמונה. בעמוד אחד היה מציין את העיר אשר בה "בתי-חרושת וחנויות ורחובות מרוצפים ואורות חשמל", "בתי-ספר מוחזקים כהלכה", "גברים ששטחי פעילותם רחבים יותר ונשים שמלבושיהן מרובים יותר", "התפשטות של רווחה" ו"תסיסה בחיי-הרוח". בעמוד הבא היתה מופיעה תמונה קודרת של משקים מונוחיים שבהם "המבנה הכללי של החיים הוא אחד—רצף משמים של עונות שבהן עוסקים בחקלאות בדרכים המיושנות, מקום שעקרות-בית יגעות מגלות השלמה עם הגורל יותר מאשר שביעות-רצון ואשר בו געשתה הפורות מרוצה מעצמה".¹⁶

הדרום הכפרי היה רחוק מהתקדמות, וכאן הציבו העוני והבידוד מחסומים נגד הזרמים שבחיים הלאומיים. לא היתה זו בעיה של רגשי התנגדות חיים ופועלים כלפי ארצות-הברית. לא מחמת מרירות כי אם מחמת בדידות עמדו זכרונות מן העבר בעינם ומנעו את החדרתו של החדש. מטיפי התורה הישנה יכלו להציג לפני אנשים כאלה את הליברליזם כאיום יאנקי. פוליטיקאים מן המפלגה השלטת יכלו לנהוג בהם כבאזרחים של איזור ספציפי. גברים ונשים שייצגו את סדר-הדברים הישן יכלו "לטעת עקרונות חברתיים ומדיניים הזרים לאידיאלים האמריקאים".¹⁷ ובכל-זאת היו ההשפעות הריאקציוניות דחפים שתש כוחם העומדים במערכה אבודה עם הכוחות הבונים של התעשייה והחינוך. עתרת האפשרויות הספוגות בחיי הדרום יכלה להתממש רק אם יסתגל האיזור לדרכים המודרניות.¹⁸ חידוש-עלומיה של קארולינה הצפונית, לשעבר "גיא של השפלה בין שני הרים של יוהרה", הקריירות שעשו בדרום פנימה קארי, טומקינס, אייקוק והריס, וההישגים שהשיגו בזירה הלאומית דיוק, וודרו וילסון וו. ה. פייג, העידו על העובדה שעושר ומנהיגות נחלו הישגים והאישים שהיו שרויים בהרמוניה עם המגמות הראשיות שבחיי האומה.¹⁹

גברים ונשים שמזגם אינו יודע פשרה נותרו הן בצפון והן בדרום. לשעבר מצאו בניגודי האינטרסים בין חלקי הארץ קרקע פוריה לטיפוח תכניות של חשדנות ואי-אמון. אבל העידן החדש לא סיפק עידוד רב לעמדתם שעבר זמנה. מדינות הדרום שוב לא היה להן שום יעד משותף לשקוד עליו בצורה תוקפנית כנגד האינטרסים של האומה. בשום מובן מציאותי לא היה הצפון יכול לראות בדרום איום על חייו. אותם שלא ידעו פשרה ופיוס נדחקו לקרן-זווית. הפורקנים היחידים שנמצאו לרשותם היו פעולות בלתי-מזיקות באופן יחסי של העלבת גיבורי חלקה השני של הארץ, ייסוד אגודות היסטוריות על בסיסים מצומצמים, והתנצחות עם מחבריהם של ספרי-לימוד להיסטוריה. אפילו השנאה לחלק-שכנגד שוב לא נתחייבה ממנה שנאה לארצות-הברית. מסורת הניגודים מן העבר לא יכלה לעכב אף באחד משני החלקים את התפתחותה של גאון משותפת על ארץ משותפת.

בכל־זאת עמדה הנאמנות בה דגלו שני החלקים כלפי האומה שאוחדה מחדש בסימן של הבדל יסודי בעמדה. הצפוניים נוטים היו לחשוב כי החלק שלהם הוא אמריקאי אפייני יותר מכל איזור אחר בארצות־הברית. הדרומיים ראו ב"דיקסי" חטיבה בתוך חטיבה גדולה יותר. אולם אפילו עמדה זו לא היתה מנוגדת ללאומיות החדשה. הפטריוטיות המקומית היא בסיס איתן לבניית אהבה רחבה לאומה לא־פחות מן הנטייה הצפונית לרומם את הגדול על חשבון הקטן. למען האמת, אחת התרומות הראשיות של "דיקסי" * לפטריוטיות החדשה היתה הטענה העקשנית שלאומיות בת־תוקף אפשר לבסס רק על יחס של כבוד לגזנים משולבים כיאות בתרבות אזורית ובשימורן. במובן ידוע היה זה עניינו של הדרום במלחמת־האזרחים. המשך קיומו היה שבח להצלחתו של הדרום בעמידה בפני ניסוח צפוני יחדני של האמריקניזם.²⁰

חוטי ההתפייסות המגוונים כבר טוו את לבוש האיחוד המחודש כאשר פרצה המלחמה עם ספרד ועשתה פירסום לעובדה שעמה של ארצות־הברית הוא אומה. להצהרות של נאמנות מצד לוחמי הקונפדרציה לשעבר נתלוו דרך־כלל הבטחות שאם שוב ירחף ענן המלחמה על־פני הארץ ייחלצו לובשי־האפורים לשעבר להגנת הכוכבים־והפסים באותה מידה של גאווה כלובשי־הכחולים. מלחמת ספרד—אמריקה הוכיחה את כנותם ובכך השלימה את המהפכה שברגש שעברה על הדור. למשך זמן־מה חשו כל היושבים בארץ בגל הרטט המחשמל של מטרה משותפת. כשוך הגל נתגלתה מחדש תחושה של לאומיות, מבוססת על תודעה של כוח ואחדות לאומיים. הדרום נענה מיד לסערת־הרגשות הלאומית שבאה בעקבות טיבועה של אניית־המלחמה מיין. הצעד הפעיל הראשון של הצבא הסדיר היה גיוס חיילות במרכזים דרומיים. שנים מתוך ארבעת המאיור־גנרלים שנתמנו מקרב האזרחים היו ותיקי הצבא של הקונפדרציה, פיציו לי ו"גיו הלוחם" וילר. היתה זו הכרה בעובדה שהדרומיים הצהירו עליה בגאווה, ש"בכל שדה־קרב של המלחמה ייראו ותיקי הקונפדרציה ובניהם מגינים על הכבוד הלאומי ושומרים על בטחונה של האומה מלוא מידת ההתמדה ועוֹו־ההחלטה שציינו אותם בתחילת שנות ה־60".²¹ כאשר נשפך במשותף דמם של שני חלקי הארץ אך טבעי היה שתחוש הארץ כי, כמו שהכריזה התאגדות־שרידי־הקונפדרציה בכינוסה בצ'ארלסטון בשנת 1899, "מתים אלה, לפחות, שייכים לכולנו".²² האויבים משכבר־הימים היו ידידים. הנשיא מקינלי עשה את המחווה הסופית כאשר ב־1898 אישר באטלאנטה כי הטיפול בקברים של לוחמי הקונפדרציה הוא חובתה של האומה.²³

הנער הצעיר ביותר שהיה מסוגל לשאת נשק בגטיסבורג היה גבר בן חמישים בתום המאה ואילו אותם שזכרו את "קנזס טופת־הדמים" היו בני ששים ומעלה. רובם המכריע של בני הדור אשר בשעתו הקשיב במורא־הוד כאשר רעמו התותחים בווירג'יניה ואניות־המלחמה העלו קיטור על המיססיסיפי שכבו בקברים דוממים

* שם כולל למדינות הדרום של ארה"ב. (המערכת)

שבהם נקברו עמהם המטרות אשר למענן חירפו את נפשם. הישן פינה מקומו לחדש. מסביב לשרידים הנותרים לפליטה נקהלו צעירים צמאי-עלילה. מעט-מעט הסתלקו הדמויות השחוחות משבר-הימים. מאחריהן השתרע, ברזגע של בשלות, עבר של מלחמת-גבורה ושלוש גדול יותר. שום מורת-רוח לא ליוותה את הסתלקותם. כיון שהתפייסו הם עצמם, הניחו אחריהם מורשה של הסתגלות גמורה לתנאים שהביאה עמה המלחמה.

גדול מן ההקרבה בשדה-הקרב היה נצחון זה של שלום. מה-שונים יכלו פני הדברים להיות אילו מת דור-המלחמה בלי פיוס והוריש לבנים ובני-בנים את רגשי השנאה והסלידה של חייו. אור-אז היתה משימת האיחוד המחודש מסתבכת עד אין תקוה לפתרון, שהרי אין לך דבר קשה לעקירה יותר ממורשה של רגשי-שנאה. האמריקאים רשמו לזכותם את אחד מהישגיהם הנעלים ביותר כאשר בתוך ימי דור אחד בא שלום-אמת לפקוד אנשים שנלחמו זה בזה.

הערות

¹ ראה אצל שלוינגר, "עליית העיר", 201—160, תיאור של התחייה הלאומית בחינוך. על הדרום ראה נייט, "החינוך הציבורי בדרום", 435—415, ומרפי, "בעיות הדרום בהווה", 250—205. הנאומים, המאמרים והדוחות המרובים של קארי ומאי לא יסולאו בפז. הספרות הפריודית עדיין תועלתה בצדה.

² הש' א. ש. טארבל, "הלאמת העסקים" (ניו-יורק, 1936).

³ ו. צ'. סטאבס, "הדרום בבניינה של האומה", ו, 86—85.

⁴ אדמונדס, "גאולת הדרום", 28—26; הוק סמית, "השפעות הרסניות של חוק-הכוח", Forum, 1892), 692.

⁵ ו. ס. קלארק, "הדרום בבניינה של האומה", ו, 303—302.

⁶ המיפקד האחד-עשר (1890), "תעשיות", חלק ג, 172.

⁷ שירטוטם ביוגרפיים שונים ב"טקסטילים" של למב.

⁸ ארמס, "פתח וברזל באלאבאמה".

⁹ בויד, "פרשת דרהם", 95, 129.

¹⁰ ברוס, "הדרום החדש", 286; י. ב. פיליפס, "הדרום בבניינה של האומה", ו, 311.

¹¹ ג'. ד. היקס, "המרידה הפופוליסטית" (מיניאפוליס, 1931).

¹² הש' דבריו של ר. ה. אדמונדס, "עובדות על הדרום" (בולטימור, 1894), 30—29.

¹³ ברוס, "הדרום החדש", 77—63.

¹⁴ ו. ל. פלמינג, "ההגירה למדינות הדרום", Political Science Quarterly, XX (1905), 276—297. טיפוסים לענין זה "מדריך למבקשי-בית לשנת 1895", מטעם מסילת-הברזל המרכזית של אילינוי.

¹⁵ המיפקד השנים-עשר (1900), "אוכלוסיה", א.

¹⁶ ו. ה. פייג, "קיימון של קהילות ישנות" (ניו-יורק, 1902), 109, 110, 116.

¹⁷ ו. פ. טרנט, "כוחות שליטים בחיי הדרום", Atlantic Monthly, LXXIX (1897), 50—51; פייג, ר' למעלה, 142—134.

- ¹⁸ הש' ה. ו. אודום, "תקופה אמריקאית" (ניו-יורק, 1930), 327, וכן ברוס, "הדרום החדש", 421—435.
- ¹⁹ הש' צ'. ה. פו, "ההתנערות ברמות הדרום", 8961—8978, World's Work, XIV (1907) קארי, "נאום בצ'ארלסטון, דרום-קארוליינה, 12 במאי 1889"; אולדרמן, "נאום-זכרון על חייו של ג'. ל. מ. קארי"; וכן הנדריק, "הכשרתו של אמריקאי".
- ²⁰ הש' לנקודה זו ב. ב. קנדריק וא. מ. ארנט, "הדרום מביט על עברו" (צ'אפל היל, 1935) וה. ו. אודום, "גלילות הדרום" (צ'אפל היל, 1936).
- ²¹ Richmond Times, כמצוטט ב-XXIV (1898), Public Opinion 326.
- ²² Confederate Veteran, V (1899), 246.
- ²³ ראה, כדוגמה טיפוסית להלך-הדעות בדרום, את הערותיו של ס. ד. לי, ב"היסטוריה צבאית של הקונפדרציה", 360—368.

היילקה שירים

בהוצאת א. לוין-אפשטיין

הופיע

הספר שאוהבי השירה ציפו לו
וכל מדף ספרים יתפאר בו

להשיג בכל חנויות הספרים

הפצה ראשית: בית "עלים", רח' קרל נטר 3
טלפון 623959, תל-אביב.